

UNIVERSITATEA „ALEXANDRU IOAN CUZA” IAȘI
FACULTATEA DE ISTORIE

**Raporturi de putere și strategii politice în timpul mării guvernări
conservatoare, 1891-1895**

-Teză de doctorat-

Coordonator științific

Prof. univ. dr. Gheorghe CLIVETI

Doctorand

Iustin Eusebiu Gherman

Iași

2018

CUPRINS

Abrevieri.....	4
Introducere	5
Istoriografie	11
Metodologia și sursele.....	26
Capitolul I. Regatul României în context european între anii 1888-1891	37
I.1. Jocuri de putere și tranziția către o nouă Europă a alianțelor	37
I.2. Un „arbitraj” nereușit. Carol I și criza politică internă dintre anii 1888-1891	43
I.3. „Afacerea Văcărescu”. Un episod cu nuanțe de alcov	62
Capitolul II. Strategii politice și ostilități liberale în primii ani de guvernare conservatoare, 1892-1893.....	77
II.1. Venirea la putere a guvernului conservator-junimist în 1892. În căutarea legitimității reprezentative	77
II.2. Conflictul diplomatic cu Grecia. Coliziuni discursive „fără sfârșit”	90
Capitolul III. O legislație în spirit conservator. Reformismul unei „oligarhii” preocupată de interesul național	95
III.1. Legea maximului taxelor și contribuțiilor comunale. Retorica unui cabinet „asaltat”	95
III.2. Percepții politice și discurs eclezial în jurul legii clerului mirean. „O întoarcere de 20 de ani în trecut”	121
III.3. Legea învățământului primar și contradicțiile ideologice asupra dezvoltării educației românești.....	140
III.4. Legea învățământului profesional. Între reformă și moderație politică	164
III.5. Legea consiliilor județene. Organizare administrativă și autonomie locală în concepția conservatorilor.....	185
III.6. Legea jandarmeriei rurale. Mirajul puterii sau teama de imprevizibil?.....	203
Capitolul IV. Sfârșitul guvernului conservator-junimist. Între disensiuni interne și „propagandă” liberală, 1894-1895.....	217
IV.1. Chestiunea „memorandiștilor” și acțiunile unui guvern „precaut”	217
IV.2. Demisia în bloc a ofițerilor de cavalerie. Cauze și consecințe politice.....	222

IV.3. Legea minelor în Parlament. Un guvern sub „asediu”.....	226
Concluzii.....	256
Bibliografie.....	260

Teza de doctorat pe care o propunem a avut ca punct de plecare cercetarea și analizarea izvoarelor documentare inedite de la Arhivele Naționale din București, Biblioteca Academiei Române și a arhivei județene din Iași. O contribuție semnificativă pentru cercetarea întreprinsă a fost totodată reprezentată de parcurgerea asiduă a documentelor diplomatice și personale publicate de diverși autori. Analiza critică a acestor surse – rapoarte, scrisori, memorii, corespondență, articole de presă – coroborată cu interpretarea informațiilor regăsite în istoriografia care a tratat într-o mai mare sau mai mică măsură subiectul nostru, a rezultat în străduința de a aduce o viziune originală, de ansamblu sau parțială, asupra guvernului conservator-junimist condus de Lascăr Catargiu, a manierei de a pune în aplicare programul legislativ anunțat cu fermitate odată cu venirea la putere în februarie 1892, dar și a luptei neobosite dusă de opoziția liberală pe toată durata guvernării adversarilor ei politici.

Totodată, am încercat, pe cât posibil, să trecem dincolo de subiectivismul inerent oricărui istoric și să explicăm acțiunile decidenților politici conservatori, fără a-i considera *avant la lettre* apărători de neclintit ai unei pătri sociale sau alta. Din această perspectivă, cercetarea noastră s-a concentrat pe înțelegerea realităților sociale, economice și politice care au urmat celor 12 ani de guvernare liberală, pe atenția acordată contextului și evenimentelor care au concurat la instalarea guvernului conservator-junimist, dar și pe o evidențiere mai clară a particularităților ideologice și personale ale membrilor cabinetului, toate acestea cu scopul de a reda o parte a tumultului politic din regatul României de la sfârșitul secolului XIX.

Ne-am propus o incursiune amănunțită în istoria controversată a politicii interne de la sfârșit de secol XIX, fiind analizată perioada dintre anii 1888 – 1895, odată cu formarea noii coaliții conservatoare și preluarea puterii, dar și intervalul de timp care „a pregătit” această „revenire”. O examinare lucidă asupra acestui interval de timp, ne relevă imaginea unei României măcinată de convulsii politice, în care partidele și liderii lor apar aproape ca simple resorturi ale puterii. De asemenea, considerăm important să aflăm care ar fi putut fi rațiunile pentru care Carol I nu l-a ales pe Lascăr Catargiu la căderea lui Ion C. Brătianu în 1888. Au fost formulate câteva ipoteze de către contemporanii evenimentelor, ei avansând teoria conform căreia intenția „Opoziției Unite” de a da în judecată guvernul liberal și politica externă a lui Catargiu, „îndreptată mai mult spre ortodoxism” [sic!], nu se mai putea alinia la noua orientare diplomatică către Puterile Centrale. În aceeași manieră de interpretare analitică, o atenție specială va fi acordată și contextului european,

menită să expună situația politică a țărilor cu care România avea relații diplomatice, fie ele mai apropiate sau chiar mai reci.

Lucrarea de față a fost structurată în patru capitole, de-a lungul cărora ne-am propus să creionăm un tablou cât mai fidel a celor patru ani de guvernare conservatoare. În primul capitol, *Regatul României în context european între anii 1888-1891*, am optat pentru înfățișarea contextului politic extern din perioada premergătoare venirii la putere a cabinetului Lascăr Catargiu, pentru a ne forma o imagine mai limpede a statelor cu care România avea relații diplomatice – mai apropiate sau mai reci – având ca obiectiv principal determinarea influenței pe care aceste țări au avut-o, sau ar fi putut să o aibă, asupra trecerii puterii în mâinile conservatorilor.

Cel de-al doilea capitol, *Strategii politice și ostilități liberale în primii ani de guvernare conservatoare, 1892-1893*, tratează pe larg preluarea puterii de către cabinetul Lascăr Catargiu – Petre P. Carp și eforturile susținute ale opoziției național-liberale de a discredita guvernul nou instalat. După difuzarea programului legislativ denumit în mod grăitor „Apel către alegători” și încheierea alegerilor parlamentare, cabinetul s-a confruntat în continuare cu animozitatea și acuzațiile liberalilor că ar fi reacționar, că reprima libertățile și că era aservit regelui. Vom avea în vedere înfățișarea manierei în care guvernul conservator s-a apărat la atacurile din presă și din Parlament lansate de membrii opoziției, punând accent pe valențele discursive ale celor două tabere politice și consolidarea invariabilă a legitimității obținute de conservatori la începutul anului 1892.

În capitolul III, *O legislație în spirit conservator. Reformismul unei „oligarhii” preocupată de interesul național*, vor fi prezentate actele legislative inițiate de cabinetul conservator-junimist în perioada celor trei ani de guvernare și modul în care acesta a înțeles să-și pună în aplicare principiile de modernizare ale unui stat. Va fi luat în considerare fiecare aspect ce ține de introducerea unei noi legi într-un anumit domeniu, de la prezentarea ei în cele două camere ale Parlamentului, dezbaterile de aici – care au fost mai mereu extrem de înverșunate – votarea proiectului de lege propus și, în sfârșit, partea esențială, posibilitatea concretă de a fi pus în aplicare, dar mai ales dacă reprezenta cu adevărat un progres în compartimentul căruia urma să-i fie consacrat.

Ultimul capitol, *Sfârșitul guvernului conservator-junimist. Între disensiuni interne și „propagandă” liberală, 1894-1895*, s-a concentrat asupra principalelor momente care au dus la destrămarea coeziunii dintre conservatori și junimiști, supunând analizei șirul de evenimente,

cauzele politice și consecințele prevalării interesului personal, a unora dintre miniștri, în dauna conservării unei unități careia, până la urmă, îi datorau obținerea puterii mult râvnite. Ni s-a părut esențial să deslușim factorii determinanți care au concurat la pierderea credibilității în fața regelui și a populației, având în vedere că, totuși, pe plan extern relațiile diplomatice erau mulțumitoare, iar pe plan intern, guvernul reușise să impună un ritm de dezvoltare destul de susținut și vizibil în toate straturile societății.

Considerată a fi cea mai prolifică și fructuoasă guvernare a conservatorilor, perioada 1892-1895 a însemnat adoptarea unor măsuri fundamentale în domeniul economic, industrial-agricol, administrativ și social. În acești ani, Partidul Conservator a fost, în sfârșit, un organism politic unitar. Nemulțumiri au existat și acum, dar membrii săi importanți au încercat – unii au și reușit – să nu se antreneze într-o disidență publică, L. Catargiu fiind un lider recunoscut și respectat, dar nu întotdeauna și ascultat. În vara anului 1895, animozitatea tot mai acută dintre conservatori și junimiști dădea lovitură de grație cabinetului. Deși bătrânul lider conservator a încercat salvarea de ultim moment, aceasta i-a fost refuzată prompt, deoarece toată lumea, inclusiv propriul partid, vedea mai oportună rechemarea liberalilor pentru a prelua frâiele puterii. P. P. Carp a ținut chiar să sublinieze la 12/24 octombrie 1895 faptul că demisia guvernului a fost provocată, conchizând emfatic, dar totodată, prevăzător: „Nu mai puteam rămâne la cârmă fără a fi expuși unei dezagregări. Atunci am fi fost condamnați a sta mai mult în opoziție, a reveni mai greu la putere. Noi am vrut să ne retragem și am căzut în picioare”.

Bibliografie

I. IZVOARE

I.1 Izvoare documentare

I.1.1 Inedite

Arhiva Mitropoliei Moldovei și Bucovinei

- Fond Cancelarie.

Arhivele Naționale Istorice Centrale

- Fond Casa Regală.
- Fond Ministerul Agriculturii și Domeniilor.
- Fond Ministerul Industriei și Comerțului.
- Fond Ministerul Instrucțiunii Publice și Cultelor.
- Fond Ministerul de Interne.
- Fond Ministerul Justiției.
- Fond Parlament. Adunarea Deputaților.
- Fond Petre Carp.
- Fond Președinția Consiliului de Miniștri.

Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Iași

- Fond Prefectură.

I.1.2 Edite

- Dinu, Rudolf, Bulei, Ion, *35 anni di relazioni italo-romene, 1879-1914. Documenti diplomatici italiani*, București, Editura Univers Enciclopedic, 2001.
- Cristescu, Sorin, *Carol I. Corespondență personală (1878-1912)*, București, Editura Tritonic, 2005.

- Idem, *Regele Carol I în rapoartele diplomatice austro-ungare (1877-1914)*, vol. I, 1877-1896, București, Editura Paideia, 2013.
- Idem, *Scrisorile Regelui Carol I dn arhiva de la Sigmaringen, 1878-1905*, București, Editura Paideia, 2012.
- Idem, *Scrisorile Regelui Ferdinand al României*, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2015.
- *Desbaterile Adunării Deputaților, 1891-1895*, București.
- *Desbaterile Senatului din România, 1891-1895*, București.
- Damean, Sorin Liviu, *Diplomați englezi în România, 1881-1914*, vol. II, Craiova, Editura Universitaria, 2009.
- Dugdale, E. T. S., *German diplomatic documents, 1871-1914. Bismarck's relations with England, 1871-1890*, vol. I, London, Methuen&Co., 1986.
- Ionescu, Cristian, *Dezvoltarea constituțională a României. Acte și documente, 1741-1991*, București, Editura Lumina Lex, 1998.
- Lungu, Corneliu Mihail, *Diplomația europeană și mișcarea memorandistă, 1892-1896*, București, Editura Arhivele Statului din România, 1995.
- Ministère Allemand des Affaires Etrangères, *La politique exterieure de L'Allemagne, 1870-1914*, traducere în germană de Bertrand Auerbach, tom. VII, Paris, Alfred Costes Editeur, 1929.
- Negulescu, Paul, Alexianu, George, *Regulamentele Organice ale Valahiei și Moldovei*, vol. I, București, Întreprinderile Eminescu S.A., 1944.
- Prună, Nicolae, *Centralizarea sau descentralizarea administrației locale în România modernă (1864-1905). Dezbateri parlamentare*, Turnu Severin, Editura Lumina, 2001.
- Rădulescu-Motru, Constantin, *Scrieri politice*, ediție îngrijită de Cristian Preda, București, Editura Nemira, 1998.
- Săsăujan, Mihai, *Biserică, națiune și putere de stat (secolele XVIII-XX). Contribuții documentare la Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, București, Editura Universității, 2013.
- Solomon, Flavius, Adrian-Bogdan Ceobanu, Andrei Cușco, Grigorii Șkundin, *Rapoarte diplomatice ruse din România (1888-1898)*, Iași, Editura Universității Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2014.

- Stoian, George, Vasile Gheorghide, *Legiuirile miniere vechi și noi ale României. Legiurile din Vechiul Regat până la 4 iulie 1924*, București, Institutul de Arte Grafice „Eminescu” S.A., 1925.
- Torouțiu, E. Ilie, *Studii și documente literare. Junimea*, vol. III, f.e., 1932.

I.2 Izvoare narative

I.2.1 Memorialistică, corespondență, discursuri și alte scrieri de epocă

- Antim, Ștefan, *Nicolae Gr. Filipescu. O schiță politică*, București, Editura „Librăria Nouă”, f.a.
- Idem, *Petre P. Carp. O cercetare critică*, Craiova, Institutul de Editură „Samitca”, 1919.
- Idem, *Take Ionescu. O notiță critică*, București, Institutul de Editură și Arte Grafice „Flacăra”, 1915.
- Argetoianu, Constantin, *Pentru cei de mâine. Amintiri din vremea celor de ieri, 1888-1898, 1913-1916*, vol. I, ediție îngrijită de Ion Ardeleanu, București, Editura Albatros, 1991.
- Bacalbașa, Constantin, *Bucureștii de altădată (1885-1900)*, vol. II, București, Editura Albatros, 2007.
- Bălăceanu, Ion, *Amintiri politice și diplomatice, 1848-1903*, traducere din franceză de Georgeta Filitti, București, Editura Cavallioti, 2002.
- Candiano-Popescu, Alexandru, *Amintiri din viața-mi*, ediție îngrijită de Constantin Corbu, vol. II, București, Editura Eminescu, 1999.
- Carada, Mariu Theodorian, *Efimeridele. Însemnări și amintiri*, București, Tipografia „Capitalei”, 1930.
- Caragiale, Ion Luca, *Publicistică și Corespondență*, ediție îngrijită de Marcel Duță, București, Editura „Grai și Suflet – Cultura Națională”, 1999.
- Carp, P. Petre, *Discursuri parlamentare*, ediție îngrijită de Marcel Duță, București, Editura „Grai și Suflet – Cultura Națională”, 2000.
- Conta, Vasile, *Discursuri parlamentare. Proiect de lege, articole de ziare (1878-1881)*, prefață de B.C. Liveanu, Iași, Tipografia „Dacia”, P. Iliescu & D. Grossu, 1899.
- Costescu, George, *Bucureștii Vechiului Regat*, București, Editura Capitel, 2005.

- *Din amintirile Elencuței Văcărescu*, traducere de Vulcănescu Mariuca și Fălcoianu Ioana, București, Editura Paideia, 2000.
- Docea, Vasile, *Jurnal. Carol I al României, 1888-1892*, vol. II, Iași, Editura Polirom, 2014.
- Drummond Wolf, Henry, *Rambling Recollections*, vol. II, London, Edited by Macmillan and Co., 1908.
- Filipescu, Nicolae, *Albii și roșii*, București, Tipografia G.A. Lazareanu, 1894.
- Idem, *Discursuri politice, 1888-1901*, vol. I, publicate de Nicolae Pandelea, București, Editura Minerva, 1912.
- Idem, *Opinii de răspândit*, București, Tipografia „Heliade”, 1898.
- Fleva, Nicolae, *Politica centralizatoare a guvernului conservator L. Catargiu. Interpelare desvoltată în ședințele de la 22 și 23 februarie a Adunării Deputaților*, București, Tipografia „Voința Națională”, 1893.
- Freycinet, Comte, *Souvenirs, 1878-1893*, Paris, Librairie Ch. Delagrave, 1913.
- Haret, Spiru, *Schimbarea legilor instrucției. Studiu asupra proiectului de lege depus în Cameră la 13 martie 1900*, București, Editura „Voința Națională”, 1900.
- Ionescu, Take, *Discursuri politice, 1886-1892*, vol. I, București, Editura Librăriei Storck&Müller, 1897.
- Idem, *Discursuri politice, 1892-1895*, vol. II, publicate prin îngrijirea lui Cristu S. Negoescu, București, Editura Albert Baer, 1902.
- *Junimea și Junimiștii. Scrisori și documente inedite*, ediție îngrijită, introducere și note de Ion Arhip Ion și Vacariu Dumitru, Iași, Editura Junimea, 1973.
- Kremnitz, Mite, *Regele Carol al României. Povestea unei vieți*, traducere din limba germană și note de Schenn Roland, București, Editura Corint, 2014.
- Lahovary, Alexandru, *Discursuri politice, 1881-1896*, București, Tipografia și Fonderia de litere Dor. P. Cucu, 1905.
- Maiorescu, Titu, *Discursuri parlamentare cu priviri asupra dezvoltării politice a României sub domnia lui Carol I, 1866-1876*, vol I, București, Editura Librăriei Socec&Comp., 1897; 1888-1895, vol. IV, București, Editura Librăriei Socec&Comp., 1904.
- Idem, *Însemnări zilnice, 1887-1891*, vol. III, publicate cu o introducere și note de Rădulescu-Pogoneanu I., București Editura Librăriei Socec&Co., 1943.

- Idem, *Precedente constituționale și partide politice*, București, Editura Socecu&Teclu, 1886.
- Marghiloman, Alexandru, *Discursuri politice, 1885-1895*, vol. I, București, Editura Institutul de Arte Grafice Minerva, 1916.
- Panu, George, *Amințiri de la „Junimea” din Iași*, vol. I, București, Editura Minerva, 1971.
- Idem, *Portrete și tipuri parlamentare*, ediție îngrijită de Dan Jumară, Iași, Editura Alfa, 2001.
- Poni, Petru, Sturdza, D.A., *Legea asupra învățământului primar. Cuvântările rostite și amendamentele propuse în Senat la proiectul guvernului*, București, Editura „Carol Göbl”, 1893.
- *** *Privire asupra proiectului de lege pentru cler a domnului ministru Tache Ionescu de un preot*, București, Tipografia Curții Regale, 1893.
- *** *Programul Partidului Național-Liberal din 1892 și discursurile președintelui Consiliului de miniștri D.A. Sturdza din 1895*, București, Institutul de Arte Grafice Carol Göbl, 1896.
- Ramm, Agatha, *Belove and darling child, last letters between Queen Victoria and her eldest daughter, 1886-1901*, London, Alan Sutton, 1990.
- Scheffer, Robert, *Orient regal. Cinci ani la curtea României*, București, Editura Saeculum I.O., 1997.
- Streit, Georges, *L'affaire Zappa. Conflit Gréco-romain*, Paris, Librairie du recueil général des lois et des arrêts et du journal du palais, 1894.
- Sturdza, A. Dimitrie, *Istoria și conservatorii*, București, Tipografia „Voința Națională”, 1892.
- Idem, *Regele Carol I și instrucțiunea publică. Cuvântare de zece maiu 1903*, în „Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice”, seria II, XXVI, 1903.
- Idem, *Trei zeci de ani de domnie ai regelui Carol I. Cuvântări și acte (1881-1896)*, vol. II, București, Institutul de Arte grafice Carol Göbl, 1897.
- Suțu, Rudolf, *Iașii de odinioară*, Iași, Tipografia „Lumina Moldovei”, 1923.
- Teodoriu, Eugen, *Din scrinurile regilor*, Iași, Editura Junimea, 1979.
- Xenii, Constantin, *Take Ionescu*, București, Editura Tritonic, 2002.

- Xenopol, Nicolas, *La richese de la Roumanie*, Bucarest, Ateliers graphiques Socec&Co, 1916.

II. INSTRUMENTE DE LUCRU

- *Annuaire de l'enseignement primaire*, publié sous la direction de M. Jost, Paris, Librairie Classique Armand Colin et Cie, 1893.
- *** *Anuarul Ministerului Agriculturii, Industriei, Comerciului și Domeniilor*, Legile, decretul, regulamentele și diferite acte ale acestui departament, 1859-1893, București, Tipografia Curții Regale F. Göbl, 1893.
- Berlescu, M. D., *Legea pentru descentralizarea administrativă*, București, Imprimeriile „Independența”, 1912.
- Clerul Bisericii Ortodoxe Române, *Omagiu domnului Take Ionescu la împlinirea a zece ani de la punerea în aplicare a legii clerului mirean ca semn de recunoștință, 1894-1904*, f.l., f.e., 1904.
- Damé, Frederic, *Statistica învățământului primar, urban și rural pe anii școlari 1889-1890, 1890-1891, 1891-1892 în comparațiune cu anul 1888-1889*, București, Editura Carol Göbl, 1892.
- Gusti, Dimitrie, *Enciclopedia României. Economia națională: Cadre și producție*, vol. III, București, Imprimeria Națională, 1939.
- Iorga, Nicolae, *Istoria românilor. Întregitorii*, vol. X₁, volum îngrijit de Filitti Georgeta și Buzatu Gheorghe, București, Editura Enciclopedică, 2011.
- Iosa, Mircea, *Istoria modernă a românilor, 1774/1784 – 1918*, București, Editura Universitară, 2006.
- Isar, Nicolae, *Emancipare și modernizare la români (1848-1918). Studii și lecturi istorice*, București, Editura Universitară, 2012.
- Căncea, Paraschiva, Iosa, Mircea, Stan, Apostol, (coord.), *Istoria Parlamentului și a vieții parlamentare din România până la 1918*, București, Editura Academiei Române, 1983.
- Giurescu, C. Constantin, Giurescu Dinu C., *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri până astăzi*, București, Editura Albatros, 1975.

- *Istoria României*, volumul IV, P. Constantinescu-Iași (coord.), București, Editura Academiei Române, 1961.
- *Istoria Românilor*, volum VII, tom. II, *De la Independență la Marea Unire (1878-1918)*, Gheorghe Platon (coord.), București, Editura Enciclopedică, 2003.
- Leon, G. N., *Politica minieră în diferitele state și raporturile ei cu politica minieră din România*, București, Institutul de Arte Grafice „Eminescu”, 1915.
- Mamina, Ion, *Monarhia constituțională în România. Enciclopedie politică, 1866-1938*, București, Editura Enciclopedică, 2000.
- Idem, Ion Bulei, *Guverne și guvernanți (1866 – 1916)*, București, Casa de Editura Silex, 1994.
- Ministerul de Interne, *Jandarmeria română 150 de ani. Scurt documentar*, Reșița, 2000.
- Ministerul Industriei și Comerțului, *Industria petrolului din România în 1908*, București, Topografia Curții Regale, F. Göbl Fii, 1909.
- Neagoe, Stelian, *Oameni politici români. Enciclopedie*, București, Editura Machiavelli, 2007.
- Idem, *Relațiile internaționale reflectate în dezbaterile Parlamentului României. Senatul, 1864-2010*, vol. II, București, Editura Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale, 2011.
- Negulescu, Paul, *Tratat de drept administrativ român. Organizarea administrativă a României*, București, Tipografia Gutenberg, 1903-1904.
- Nicolescu, C. Nicolae, *Șefi de stat și de guvern ai României, 1859-2003. Mică Enciclopedie*, București, Editura Meronia, 2003.
- Nicolescu, George, *Parlamentul român, 1866-1901. Biografii și portrete*, București, Editura I.V. Socec, 1903
- Rosetti, R. Dimitrie, *Dicționarul contimporanilor din România (1800-1898)*, Iași, Editura Alfa, 2004.

III. PERIODICE

- „Adevărul”, 1888-1895.
- „Biserica Ortodoxă Română”, 1893.

- „Buna Credință”, 1893.
- „Constituționalul”, 1888-1895.
- „Evenimentul”, 1892-1895.
- „Galații”, 1892-1893.
- „L’Independence Roumaine”, 1891.
- „Lupta”, 1888-1895.
- „Menirea Preotului și a Învățătorului”, 1893.
- „Monitorul Oficial”, 1891-1895.
- „România”, 1891-1895.
- „România militară”, 1893.
- „România liberă”, 1888.
- „Românul”, 1889-1893.
- „Timpul”, 1888-1895.
- „Universul”, 1891-1895.
- „Voința Națională”, 1888-1895.

IV. SURSE WEB

- <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/1>

V. LUCRĂRI GENERALE

- Alexandrescu, Ion, Bulei, Ion, Mamina, Ion, Scurtu, Ioan, *Partidele politice din România (1862-1994)*, Iași, Editura TipoMoldova, 2010.
- Alexandrescu, Raluca, *La revolution melancolique sur la construction et l'evolution du concept de democratie dans la pensee politique roumaine moderne*, București, Editura Universității din București, 2011.
- Alexandrescu, Sorin, *Privind înapoi, modernitatea*, București, Editura Univers, 1999.
- Anderson, Benedict, *Comunități imaginate. Reflecții asupra originii și răspândirii*

- naționalismului*, traducere din engleză de Roxana Oltean, București, Editura Integral, 2000.
- Antohi, Sorin, (coord.), *Modernism și antimodernism. Noi perspective interdisciplinare*, București, Editura Cuvântul, 2008.
 - Idem, *Civitas Imaginalis. Istorie și utopie în cultura română*, București, Editura Litera, 1994.
 - Arhim. Scriban, Iuliu, *Chemarea preotului. Studiu îndrumător pentru activitatea pastorală a preotului*, București, Tipografia „Jockey Club”.
 - Badea-Păun, Gabriel, *Carmen Sylva. Uimitoarea regină Elisabeta a României*, traducere din franceză de Irina-Margareta Nistor, București, Editura Humanitas, 2003.
 - Barbu, Daniel, *Bizanț contra Bizanț. Explorări în cultura politică românească*, București, Editura Nemira, 2001.
 - Bălan, Emil, *Prefectul și prefectura în sistemul administrației publice*, București, Editura Fundației „România de Măine”, 1997.
 - Bâldescu, Emil, *Spiru Haret, în știință, filosofie, pedagogie, învățământ*, București, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1972.
 - Bârsănescu, Ștefan, *Educația, învățământul, gândirea pedagogică din România. Dicționar cronologic*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1978.
 - Berindei, Dan, *Modernitate și trezire națională. Cultura națională română modernă. Studii și eseuri*, București, Editura Fundației PRO, 2003.
 - Idem, *Portrete istorice ale românilor. Domni, regi, eroi, cărturari, oameni politici, literați*, București, Editura Compania, 2009.
 - Braudel, Fernand, *La longue duree*, în „Ecrits sur l'histoire”, Paris, Edition Flammarion, 2013.
 - Idem, *Les ambitions de l'histoire*, Paris, Le Livre de Poche, 1999.
 - Brusanowski, Paul, *Stat și Biserică în Vechea Românie între 1821-1925*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2010.
 - Bulei, Ion, *Conservatorismul. Istorie și actualitate*, București, Editura Tritonic, 2009.
 - Burcin, Octavian (coord.), *Istoria jandarmeriei. Curs universitar*, Craiova, Editura Sitech, 2012.
 - Burke, Edmund, *Reflexions sur la revolution de France*, avant-propos par Philippe

- Raynaud, Paris, Edition Hachette, 1989.
- Busino, Giovanni, *Le marche financier italien, 1891-1899*, Geneve, Librairie Droz.
 - Buzatu, Gheorghe, *O istorie a petrolului românesc*, ediția a II-a, Iași, Casa editorială Demiurg, 2009.
 - Idem, *România și trusturile petroliere internaționale până la 1929*, Iași, Editura Junimea, 1981.
 - Caragiale, Ion Luca, *Opere V. Articole politice și cronici dramatice*, ediție îngrijită de Cioculescu, Șerban, Iași, Editura Tipo Moldova, 2010.
 - Carandino-Platamona, Lucreția, *Carmen Sylva. Prima regină a României*, București, Editura Ziarului „Universul”, 1936.
 - Carпов, Maria, *La „longue duree”: aspects de methode*, în „Fernand Braudel, la nouvelle histoire et les Annales en Roumanie. Interferences historiographiques franco-roumaines”, Alexandru Florin Platon, Cluj-Napoca, Editura Accent, 2009.
 - Carroll, Malcolm, *French public opinion and foreign affairs, 1870-1914*, Connecticut, Archon Books, 1964.
 - Idem, *Germany and the Great Powers, 1866-1914. A study in public opinion and foreign policy*, Connecticut, Archon Books, 1966.
 - Căzan, Gheorghe, Rădulescu-Zoner, Șerban, *România și Tripla Alianță, 1878-1914*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1979.
 - Căncea, Paraschiva, Iosa, Mircea, Stan, Apostol, *Istoria Parlamentului și a vieții parlamentare din România până la 1918*, București, Editura Academiei Române, 1983.
 - Cearapin, Tudor (ș.a.), *Istoria Jandarmeriei române*, București, Editura Bren, 2004.
 - Cecil, Lamar, *The german diplomatic service, 1871-1914*, New Jersey, Princeton University Press, 1976.
 - Ceobanu, Adrian-Bogdan, *Politică și diplomație la sfârșitul secolului XIX. Din istoria relațiilor româno-ruse (1878-1899)*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2017.
 - Certeau, de Michel, *L'écriture de l'histoire*, Paris, Edition Gallimard, 1975.
 - Chartier, Roger, *Relire Braudel. Histoire et sciences sociales*, în „Fernand Braudel, la nouvelle histoire et les Annales en Roumanie. Interferences historiographiques franco-roumaines”, Alexandru Florin Platon (coord.), Cluj-Napoca, Editura Accent, 2009.

- Idem, *Les origines culturelles de la Revolution francaise*, Paris, Edition Seuil, 2000.
- Châtelet, François, Pisier, Évelyne, *Conceptiile politice ale secolului XX*, traducere de Mircea Boari și Cristian Preda, București, Editura Humanitas, 1994.
- Chaunu, Pierre, *Histoire Science Sociale. La durée, l'espace et l'homme à l'époque moderne*, Paris, Edition Sedes, 1983.
- Chirea, Veronica-Gabriela, *Învățământul profesional și tehnic în România. Între tradiție și perspectivă*, București, Editura Perpessicius, 2007.
- Clayton, G. D., *Britain and the Eastern Question: Missolonghi to Gallipoli*, London, University of London Press Ltd., 1994.
- Cliveti, Gheorghe, *România și „alianțele germane”, 1879-1914*, Iași, Editura Junimea, 2015.
- Idem, *Liberalismul românesc. Eseu istoriografic*, Iași, Editura Fundației „Axis”, 1996.
- Cojocaru, I., *Începuturile învățământului tehnic și profesional în Moldova și Țara Românească*, București, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1967.
- Cotan, Constantin Claudiu, *Biserica ortodoxă română în timpul primului război mondial*, București, Editura Universitară, 2015.
- Cristescu, Sorin, *Carol I și politica României (1878-1912)*, București, Editura Paideia, 2007.
- Damé, Frédéric, *Histoire de la Roumanie contemporaine. Depuis l'avenement des princes indigenes jusqu'à nos jours (1822-1900)*, Paris, Felix Alcan Editeur, 1900.
- Delwitt, Pascal, *Liberalisme și partide liberale în Europa*, traducere de Radu Carp și colaboratorii, București, Editura Humanitas, 2003.
- Delsol, Chantal Millon, *Les idées politiques au XXe siecle*, Paris, Editeur Presses Universitaire de France, 1991.
- Diamandi, Sterie, *Galeria oamenilor politici*, București, Editura Gesa, 1991.
- Dinu, Constantin, *Spiru Haret*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1970.
- Dobrescu, Nicolae, *Studii de istoria Bisericii române contemporane. Istoria Bisericii din România (1850-1895)*, București, Tipografia Bukarester Tagblatt, 1905.
- Dogaru, Cosmin-Ștefan, *Carol I și bipartidismul românesc (1866-1914)*, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2015.

- Drăganu, Tudor, *Începuturile și dezvoltarea regimului parlamentar în România până în anul 1916*, Cluj, Editura Dacia, 1991.
- Drăgușan, Petru Sorin, *Ordine și control social în reglarea vieții comunitare. Relația jandarmerie – stat – comunitate*, Craiova, Editura Universitaria, 2009.
- Durandin, Catherine, *Discurs politic și modernizare în România (sec. XIX-XX)*, traducere din franceză de Toader Nicoară, studiu introductiv de Simona Nicoară, Cluj, Editura Presa Universitară Clujeană, 2001.
- Duțu, Alexandru, *Histoire de la pensee et des mentalites politiques europeennes*, București, Editura Universității, 1997.
- Feuchtwanger, Edgar, *Imperial Germany, 1850-1918*, New York, Published by Routledge, 2001.
- Filliti, C. Ioan, *Conservatorii și junimiștii în viața politică românească*, București, Editura Lupta, 1936.
- Furet, François, *Atelierul istoriei*, cuvânt înainte de Șerban Papacostea, București, Editura Corint, 2002.
- Idem, *Penser la Revolution Française*, Paris, Edition Gallimard, 1978.
- Idem, *Beyond the Annales*, în „The Journal of Modern History, 55, no. 3, September 1983.
- Gavriș, Simion-Alexandru, *Viața și opiniile prințului Grigore Mihail Sturdza (1821-1901)*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2015.
- Giddens, Anthony, *Sociologia*, București, Editura BIC ALL, 2001.
- Giurescu, C. Constantin, *Țările Românești sprijinitoare ale învățământului din Peninsula Balcanică și Orientul Apropiat*, în „Contribuții la istoria învățământului românesc. Culegere de studii”, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1970.
- Ghica, T. Ion, *Politice*, București, Tipografia Profesională Dimitrie C. Ionescu, 1915.
- Ghițulescu, Mihai, *Organizarea administrativă a statului român modern, 1859-1918*, Craiova, Editura Aius, 2011.
- Guerreau, Alain, *Viitorul unui trecut incert. Ce fel de istorie a Evului Mediu în secolul al XXI-lea?*, traducere din limba franceză de Claudiu Constantinescu și Florin Davidescu, Chișinău, Editura Cartier, 2003.

- Gudin, Cristina, *Istoria modernă a românilor. Cultură și modernizare*, București, Editura Tritonc, 2009.
- Idem, *Evoluția învățământului primar în orașul București (1864-1899)*, București, Editura Universității, 2007.
- Guțan, Manuel, *Istoria administrației publice locale în statul român modern*, București, Editura All Beck, 2005.
- Hitchins, Keith, *România, 1866-1947*, ediția a IV-a, București, Editura Humanitas, 2013.
- Iancovici, D., *Take Ionescu*, Timișoara, Editura de Vest, 2004.
- Ibrăileanu, Garabet, *Scrieri alese*, selecția textelor, notă asupra ediției, cronologie și referințe critice de Antonio Patraș și Roxana Patraș, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2010.
- Iordache, Anastasie, *Take Ionescu*, București, Editura Universal Dalsi, 2008.
- Iorga, Nicolae, *Istoria Bisericii Românești și a vieții religioase a românilor*, vol. II, București, Editura Ministeriului de Culte, 1930.
- Idem, *Istoria învățământului românesc*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1971.
- Idem, *Tulburările bisericesti și politicianismul (1909-11). O cuvântare și articole*, Vălenii de Munte, Tipografia „Neamul românesc”, 1911.
- Iosa, Mircea, *Despre dezvoltarea industriei în România la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea (1880-1914)*, în „Studii și materiale de istorie modernă”, vol. III, 1963.
- Ivănuș, Gheorghe (coord.), *Industria de petrol și gaze din România. Tradiție și perspective*, București, Editura AGIR, 2008.
- Langhorne, Richard, *The collapse of the Concert of Europe. International politics, 1890-1914*, London, The Macmillan Press Ltd, 1981.
- Laurențiu, Vlad, Alexandru Zub, Alexandru Florin Platon, *La dimension humaine de l'histoire. L'Heritage intellectuel de Alexandru Dușu*, Iași, Editura Institutul European, 2012.
- Lessard, Claude, Altet, Marguerite, Paquay, Léopold, Perrenoud, Philippe (éds), *Entre sens commun et sciences humaines. Quels savoirs pour enseigner?*, Bruxelles, Éditions De Boeck Université, 2004.

- Lovinescu, Eugen, *Istoria civilizației române moderne. Forțele revoluționare*, vol. I, Iași, Editura Tipo Moldova, 2009.
- Idem, *P. P. Carp, critic literar și literat. Titu Maiorescu și contemporanii lui*, vol. I, ediție îngrijită de Viola Vancea, prefață de Alexandru George, București, Editura Institutul Cultural Român, 2009.
- Idem, *T. Maiorescu și contemporanii lui. P.P. Carp, critic literar și literat. V. Alecsandri, M. Eminescu, A.D. Xenopol*, vol. I, București, Editura Institutul Cultural Român, 2009.
- Lungu, Corneliu Mihail, *Relațiile româno-austro-ungare, 1875-1900*, Iași, Editura Tipo Moldova, 2010.
- Idem, *De la Pronunțament la Memorandum, 1866-1892*, Iași, Editura Tipo Moldova, 2011.
- Lungu, Irinel, *Jandarmeria rurală în zona Moldovei între anii 1893 – 1918*, teză de doctorat, 2015.
- Lungu, Radu, „*Aurul negru*” la români, București, Editura Paideia, 2015.
- Lupaș, Ion, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, București, Editura Librăriei Socec&Co. S.A., 1934.
- Kenan, F. George, *The decline of Bismark’s European Order. Franco-Russian relations, 1875-1890*, New Jersey, Princeton University Press, 1979.
- Idem, *The fateful alliance. France, Russia and the coming of the First World War*, London, Manchester University Press, 1984.
- Macartney, A. Carlile, *The Habsburg Empire, 1790-1918*, London, Weidenfeld and Nicolson Press, 1972.
- Maiorescu, Titu, *În contra direcției de astăzi în cultura română*, în „Opere”, vol. I, București, Editura Minerva, 1978.
- Mairet, Gerard, *Les grandes oeuvres politiques*, Paris, Le Livre de Poche, 1993.
- Manent, Pierre, *Les liberaux*, Paris, Editura Gallimard, 2001.
- Idem, *Metamorfozele cetății. Eșeu despre dinamica Occidentului*, traducere din franceză de Mona Antohi, București, Editura Humanitas, 2012.
- Idem, *Originile politicii moderne. Machiavelli/Hobbes/Rousseau*, traducere din franceză de Alexandra Ionescu, Editura Nemira, 2000.

- McKenzie, T. Robert, *British political parties. The distribution of power within the conservative and labour parties*, ediția a II-a, London, Heinemann Publishers, 1964.
- Mihalache, D. Vasile, Ioan P. Suci, *Istoria jandarmeriei române, 1850 – 2000*, București, Editura Sylvi, 2000.
- Mihaș, Cosmin, *Partida națională din Țara Românească și Marile Puteri (1838-1842)*, teză de doctorat, 2015.
- Moldovan, Valeriu, *Administrațiunea locală română. Județul și comuna*, Cluj, Tipografia Națională S.A., 1936.
- Mungiu-Pippidi, Alina, *Doctrină politică. Concepte universale și realități românești*, Iași, Editura Polirom, 1998.
- Nedelea, Marin, *Prim-miniștrii României, 1859-1918. Ideile politice*, București, Editura Adevărul, 1994.
- Netea, Vasile, *Take Ionescu*, Bucharest, Meridiane Publishing House, 1971.
- Nicoară, Simona, *Istorie și imaginar. Eseuri de antropologie istorică*, Cluj, Presa Universitară Clujeană, 2000.
- Idem, *Mentalități colective. Imaginar social. Istoria în durată lungă*, Cluj-Napoca, Editura Accent, 2009.
- Nicolae, C., *Organizarea și conținutul învățământului profesional și tehnic din România. Aspecte din perioada 1864-1948*, București, Editura Didactic și Pedagogică, 1973.
- Nistor, Ioan Silviu, *Comuna și județul. Factori ai civilizației românești unitare. Evoluția istorică*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2000.
- Pavel, Teodor, *Mișcarea românilor pentru unitate națională și diplomația Puterilor Centrale, 1878-1895*, Timișoara, Editura Facla, 1979.
- Pavel, Traian, *Petrolul românesc. Contribuții istorice*, Ploiești, Editura Prahova, 2007.
- Păcurariu, Mircea, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. III, Iași, Editura Trinitas, 2008.
- Idem, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, ediția a III-a, București, Editura Basilica, 2013.
- Petrovici, Ion, *Figuri dispărute*, București, Editura Fundația pentru Literatură și Artă Regele Carol II, 1937.
- Pflanze, Otto, *Bismarck and the development of Germany. The period of fortification, 1880-1898*, vol. III, New Jersey, Princeton University Press, 1992.

- Platon, Gheorghe, *De la constituirea națiunii la Marea Unire. Studii de istorie modernă*, vol. I, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 1995.
- Idem, Russu, Vasile, Iacob, Gheorghe, Cristian, Vasile, Agrigoroaiei, Ion (coord.), *Cum s-a înfăptuit România modernă*, Iași, Editura Universității „Al. I. Cuza”, 1993.
- Ploscaru, Cristian, *Originile „partidei naționale” din Principatele Române. Sub semnul „politicii boierești” (1774-1828)*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2013.
- Popa, Gabriela Karla, *Regina Elisabeta I a României*, Brăila, Editura Sfântul Ierarh Nicolae, 2012.
- Popescu Teiușan, Ilie, *Contribuții la studiul legislației școlare românești. Legea instrucției publice din 1864*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1963.
- Preda, Cristian, *Contribuții la istoria intelectuală a politicii românești*, București, Editura Meridiane, 2003.
- Idem, *Introducere în știința politică*, București, Editura Polirom, 2013.
- Idem, *Modernitatea politică și românismul*, București, Editura Nemira, 1998.
- Idem, *Rumânii fericiți. Vot și putere de la 1831 până în prezent*, București, Editura Polirom, 2011.
- Prună, Nicolae, *Administrația locală în România modernă. Perioada 1864-1876*, vol. I, Drobeta Turnu-Severin.
- Ravaș, Gheorghe, *Din istoria petrolului românesc*, București, Editura de Stat pentru Literatură Politică, 1955.
- Rizea, Marian, Rizea, Eugenia, *Petrol, dezvoltare și (in) securitate*, București, Editura Asociației „Societatea Inginerilor de Petrol și Gaze”, 2007.
- Roberts, M. John, *Europe, 1880-1945*, London, Routledge Press, 2000.
- Ronsanvallon, Pierre, *Le peuple introuvable. Histoire de la representation democratique en France*, Paris, Edition Gallimard, 1998.
- Rotaru, Dragoș, *Consilierii locali. Istorie și actualitate*, Iași, Editura Helios, 2003.
- Sillion, Costică, Gudacu, Stelian, *Renașterea jandarmeriei române*, Constanța, Editura Muntenia, 2007.
- Idem, Țuțu, Pișleag, *Intervenția. Componentă de artă strategică*, București, Editura Fundația Revista Jandarmeriei, 2007.

- Smith, Anthony, *Naționalism și Modernism. Un studiu critic al teoriilor recente cu privire la națiune și naționalism*, traducere din engleză de Diana Stanciu, Chișinău, Editura Epigraf, 2002.
- Sora, Andrei Florin, *Servir l'état roumain. Le corps préfectoral, 1866-1940*, București, Editura Universității, 2011.
- Stan, Apostol, *Putere politică și democrație în România, 1859-1918*, București, Editura Albatros, 1995.
- Stanomir, Ioan, *Spiritul conservator. De la Barbu Catargiu la Nicolae Iorga*, București, Editura Curtea Veche, 2008.
- Idem, Laurențiu Vlad, *A fi conservator*, București, Editura Meridiane, 2002.
- Steinberg, Jomathan, *Bismark. A life*, New York, Oxford University Press Inc., 2011.
- Stone, Norman, *Europe transformed 1878-1919*, U.S.A., Harvard University Press, 1983.
- Tătărescu, Gheorghe, *Regimul electoral și parlamentar în România*, traducere din limba franceză de Delia Răzdolescu, ediție îngrijită de Nicolae-Șerban Tanașoca, București, Editura Fundației Pro, 2004.
- Teodorescu, Anibal, *Tratat de drept administrativ*, vol. II, București, Institutul de Arte Grafice Ed. Marvan, 1935.
- Teiușan, Popescu Ilie, *Contribuții la studiul legislației școlare românești. Legea instrucției publice din 1864*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1963.
- Idem, *Din experiența școlii românești în pregătirea tehnico-productivă a elevilor*, în „Revista de pedagogie”, nr. 9, 1971.
- Touchard, Jean, *Histoire des idées politiques. Du XVIII-e siècle a nos jours*, Paris, Presses Universitaires de France, 1981.
- Tulică, Mircea (ș.a), *Jandarmeria ieșeană în slujba cetățeanului și pentru siguranța acestuia*, Iași, Editura Doxologia, 2013.
- Tzony, Miltiade, *Fostul consiliu județean și democrația națională*, Iași, Tipografia D. Gheorgiu, 1880.
- Vântu, G. Ion, *Proprietatea zăcămintelor miniere în România*, extras din „Revista de drept public”, nr. 2, București, Institutul de Arte Grafice „Marvan S.A.”, 1938.
- Veyne, Paul, *Cum se scrie istoria*, traducere din limba franceză de Maria Carпов,

București, Editura Meridiane, 1999.

VI. LUCRĂRI SPECIALE

- Bulei, Ion, *Sistemul politic al României moderne. Partidul Conservator*, București, Editura Politică, 1987.
- Idem, *Conservatori și conservatorism în România*, București, Editura Enciclopedică, 2000.
- Idem, *Conservatorismul: Istorie și actualitate*, București, Editura Tritonic, 2009.
- Bunea, Aurelia, *Problema Transilvaniei în dezbaterile parlamentului României în timpul mișcării memorandiste, 1892-1895*, în „Studia Universitatis Babeș-Bolyai”, fasc. 1, Cluj, Editura Universității.
- Gane, Constantin, P.P. *Carp și locul său în istoria politică a țării*, vol. II, Iași, Editura TipoMoldova, 2010.
- Iacob, Gheorghe, *Raporturile dintre liberali și conservatori în viața politică a României la sfârșitul secolului XIX și începutul secolului XX*, în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie A. D. Xenopol”, tom XXV, Iași, Editura Universitatea „Al. I. Cuza”, 1988.
- Isar, Nicolae, *Doctrina și legislația junimist-conservatoare în dezbaterile Parlamentului român. 1891-1895*, București, Editura Universității, 2007.
- Idem, Gudin, Cristina, *Din istoria politicii școlare românești. Problemele învățământului în dezbaterile Parlamentului (1864-1899)*, București, Editura Universității, 2004.
- Lungu, Traian, *Viața politică în România la sfârșitul secolului al XIX-lea (1888-1899)*, București, Editura Științifică, 1967.
- Maiorescu, Titu, *Istoria contemporană a României (1866-1900)*, București, Editura Universității „Titu Maiorescu”, 2002.
- Seișanu, Romulus, *Take Ionescu. Viața și opera sa*, București, Editura Ziarului „Universul” Societate Anonimă, 1930.
- Slăvescu, Victor, *Viața și opera lui Menelas Ghermani*, ediție de Petre-Kirson Ștefan, vol. I, București, Editura Fundației Culturale Magazin Istoric, 2004.
- Ioan Stanomir, *Junimismul și pasiunea moderației*, București, Editura Humanitas, 2013.

- Vlad, Laurențiu, *Conservatorismul românesc. Concepte, idei, programe*, București, Editura Nemira, 2006.
- Idem (coord.), *Teme istorice și contemporane ale conservatorismului politic*, București, Editura Intact, 2006.